

ПРАВО ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА

УДК 341.9

СПЕЦІАЛЬНІ ПРАВИЛА ДЛЯ ОКРЕМИХ ВИДІВ ДОГОВОРІВ У КОЛІЗІЙНОМУ ПРАВІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Юрій ВЕНГРИНЮК,

асистент кафедри державного управління та місцевого самоврядування
Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу,
юрист приватного підприємства «ІФ-КАПІТАЛБУД»

SUMMARY

This article shows special rules of conflict-of-laws regulation of the special contractual obligations: contracts of carriage, consumer contracts, individual employment contracts and insurance contracts. In this text we described the main conflict-of-laws provisions of the Rome I Regulation which make a regulation of contracts mentioned above, and defined applicable law in the absence choice to the contracts of carriage, the consumer contracts, the individual employment contracts and the insurance contracts.

Key words: conflict-of-laws, contract, Rome I Regulation, Rome Convention 1980, European Union.

АНОТАЦІЯ

У статті відображено спеціальні правила колізійного регулювання конкретних договірних зобов'язань, а саме: договорів перевезення, споживчих договорів, індивідуальних трудових договорів та договорів страхування. Описано основні положення Регламенту «Рим I», які здійснюють колізійне регулювання договірних конструкцій, визначено право, що підлягає застосуванню до договорів перевезення, споживчих договорів, індивідуальних трудових договорів та договорів страхування за відсутності вибору права.

Ключові слова: колізійне право, договір, Регламент «Рим I», Римська конвенція 1980 р., Європейський Союз.

Постановка проблеми. Колізійне регулювання договірних відносин Європейського Союзу (далі – ЄС) в основному ґрунтується на принципі, згідно з яким завжди існує право, що підлягає застосуванню до будь-якого договору. Цей так званий постулат набуває все більшого значення та приймає конкретні форми лише в разі існування іноземного елемента в договірних відносинах.

Однак часто виникають ситуації, коли сторони або не дійшли згоди щодо вибору права, яке застосовуватиметься до їхніх договірних відносин, або цей вибір є неясним (нечітким), або вибір із часом буде визнаний недійсним. Тому, звертаючись до континентальної правової системи, можна стверджувати, що в сучасному європейському приватному праві переважає принцип найбільш тісного зв'язку (*“proximity” or “closest connection”*) між договором та правом, що застосовується. Очевидно, що такий принцип використовується не тільки в континентальній правовій системі, але й в системі *common law* [1].

Незважаючи на можливість сторін обирати право, яке підлягатиме застосуванню до їхнього договору, у випадку, коли договір не містить жодних положень про право, що застосовуватиметься, і вибір сторін не може бути явно виражений із достатньою визначеністю з умов договору чи з обставин справи, як і Римська конвенція про право, що застосовується до договірних зобов'язань 1980 р. (далі – Римська конвенція 1980 р.) [2], так і Розпорядження Європейського парламенту і Ради (ЄС) № 593/2008 про право, що підлягає застосуванню до договірних зобов'язань (далі – Регламент «Рим I») [3], передбачили умови, за яких вибір права здійснюється за відсутності згоди сторін.

Виклад основного матеріалу. Нові положення, які відображаються в Регламенті «Рим I» суттєво відрізняються від правил, що знаходилися в Римській конвенції 1980

р. Новий правовий інструмент містить спеціальні правила для окремих видів договорів, а саме: договору перевезення (ст. 5), споживчого договору (ст. 6), індивідуальних трудових договорів (ст. 7) та договору страхування (ст. 8). У порівнянні з Римською конвенцією, новелою в Регламенті «Рим I» виступають саме договори перевезення та страхування, які віддзеркалюють потребу внутрішнього ринку ЄС [4]. Колізійні норми щодо індивідуальних трудових договорів зазнали фактично лише редакційних змін. Однак суттєві нововведення мають договори за участю споживача (уточнено, що до споживачів належать лише фізичні особи; розширена можливість вибору права сторонами договору за участю споживача за рахунок скорочення умов, за яких допускається такий вибір права).

Договір перевезення. У Регламенті «Рим I» договори перевезення вантажу і пасажирів виступають окремими конструкціями з автономним положенням для врегулювання. На відміну від Римської конвенції 1980 р. Регламент «Рим I» чітко розподіляє ст. 5 на дві частини: договір перевезення вантажу та договір перевезення пасажирів. Зокрема, відповідно до п. 1 ст. 5 Регламенту «Рим I» за відсутності вибору, здійсненого відповідно до ст. 3 (принцип автономії волі), правом, що підлягає застосуванню до договору перевезення вантажу, є право країни, де має своє звичайне місце перебування перевізник, за умови, що місце навантаження, місце доставки або звичайне місце перебування відправника також знаходиться в цій країні. Однак, якщо ця умова не виконується, застосовується право країни, де знаходиться місце доставки, узгоджене сторонами. Ці нові об'єднуючі фактори запобігають прямому застосуванню принципу найбільш тісного зв'язку у випадках, коли ці об'єднуючі фактори розходяться. Слід врахувати той факт, що в цілях Регламенту «Рим I» термін «відправник» пови-

нен позначати будь-яку особу, яка укладає з перевізником договір перевезення, а термін «перевізник» повинен позначати сторону договору, яка зобов'язується перевезти вантаж незалежно від того, чи здійснює вона перевезення сама чи ні (п. 22 преамбули Регламенту «Рим I»).

Що ж стосується договорів перевезення пасажирів, то п. 2 ст. 5 Регламенту «Рим I» дуже відрізняється від положень Римської конвенції 1980 р., яка взагалі не виокремлювала такого виду договірної конструкції та зараховувала її до «всіх інших видів договорів» у контексті п. 2 ст. 4 Римської конвенції 1980 р.

Отже, договір перевезення пасажирів може бути врегульований правом, обраним сторонами самостійно. Проте Регламент «Рим I», на відміну від Римської конвенції 1980 р., обмежив сторони у виборі права. Так, відповідно до п. 2 ст. 5 Регламенту «Рим I» сторони можуть обрати як право, що підлягатиме застосуванню до договору перевезення пасажирів, тільки право країни, де:

- має своє звичайне місце перебування пасажир; або
- має своє звичайне місце перебування перевізник; або
- має своє місцезнаходження центральна адміністрація перевізника; або
- знаходиться місце відправлення; або
- знаходиться місце призначення.

Якщо ж сторони не змогли обрати із цього переліку право, яке застосовуватиметься до договору, самостійно, тоді правом, яке буде підлягати застосуванню до договору перевезення пасажирів, буде право країни, де має своє звичайне місце перебування пасажир, за умови, що місце відправлення або місце призначення також знаходиться в цій країні. І тільки, якщо ця умова не виконується, тоді до договору застосовується право країни, де має своє звичайне місце перебування перевізник (п. 2 ст. 5 Регламенту «Рим I»). Однак виникають ситуації, коли транспортний засіб здійснює для постійного пасажирів різні зупинки в різних країнах та в різних місцях або коли є декілька пасажирів, яких перевозять одним транспортним засобом, проте кожен із них має свою зупинку в різних місцях різних країн. У таких випадках слід брати до уваги право країни місця відправлення одного чи всіх пасажирів, право країни місця призначення (остання зупинка транспортного засобу, кінцевий пункт) стосовно одного пасажирів та право країни місця висадки кожного пасажирів окремо в різних місцях різних країн.

Як ми бачимо, нове правило Регламенту «Рим I» надає виключний перелік можливого вибору сторонами права, що застосовуватиметься до їхнього договору, чого раніше не було в Римській конвенції 1980 р.

Положення щодо договорів перевезення вантажу і пасажирів містять коректуюче застереження *escape clause* в п. 3 ст. 5 Регламенту «Рим I», згідно з яким якщо за відсутності вибору права з обставин справи виходить, що договір має явно найбільш тісний зв'язок з іншою країною, ніж передбачено в п. 1 та п. 2 ст. 5 Регламенту «Рим I», то застосовується право цієї країни.

Споживчий договір. Що ж стосується договорів за участю споживачів, то звернення до теорії характерного виконання для визначення права, що підлягало б застосуванню до споживчого договору, призвело б до того, що завжди застосовувалося б право місцезнаходження професійної сторони договору (продавця, виконавця тощо). Такий підхід явно створює суперечності щодо правового захисту споживача як більш слабкої сторони договору. Загалом необхідно виділяти договори за участю пасивних

та активних споживачів. Наприклад, у договорі за участю пасивного споживача бажано було б застосовувати право звичайного місця перебування споживача, адже професійний учасник обороту, що направляє свою комерційну діяльність на територію відповідної країни, повинен враховувати можливість застосування до договору права саме цієї країни. А тому немає необхідності доповнення колізійної норми коректуючим застереженням *escape clause*, бо:

– детальний опис умов застосування прив'язки до місцезнаходження споживача забезпечує наявність тісного зв'язку договору за участю споживача із цією правовою системою;

– введення коректуючого застереження щодо колізійної норми, яка має виражений функціональний характер, створює складнощі для суду, який повинен буде балансувати між матеріальними факторами, які знайшли своє відображення в цій колізійній нормі, та колізійними факторами у формі врахування територіального зв'язку договору з різними правовими системами.

А от під час укладення договорів за участю активного споживача застосування права країни звичайного місця перебування споживача не відповідало б розумним очікуванням сторін і необґрунтовано обмежувало б інтереси професійної сторони, яка не вжила заходів, спрямованих на вихід її в міжнародний споживчий ринок. Для такого виду договорів за участю споживача можна вважати виправданим використання загальних правил, які призводять до застосування права місцезнаходження професійної сторони договору. При цьому суд у межах цих загальних правил має можливість звернення до коректуючого застереження *escape clause*, якщо з обставин справи виходить, що договір явно демонструє більш тісний зв'язок із правом іншої країни.

Саме такий підхід та механізм колізійного регулювання договорів за участю споживачів закріплені у Регламенті «Рим I». Звертаючись до положень ст. 6 Регламенту «Рим I», колізійна прив'язка, яка застосовується до споживчих договорів, має універсальний характер, тобто може стосуватися як і споживача-резидента держави-члена ЄС, так і споживача-нерезидента ЄС. Окрім того, у цьому положенні відображений принцип вибору найбільш сприятливого права до договору з метою захисту споживача як більш слабкої сторони договору із зазначенням переліку умов, за яких можна обрати відповідне право. Зокрема, договір, укладений фізичною особою (споживачем) з метою, яка може розглядатися як така, що не має відношення до його підприємницької діяльності, з іншою особою (підприємцем), який здійснює свою підприємницьку діяльність, регулюється правом країни, де має своє звичайне місце перебування споживач, за умови, що підприємець:

- здійснює свою підприємницьку діяльність у країні, де має своє звичайне місце перебування споживач; або
- будь-якими засобами направляє свою діяльність саме в цю країну або в декілька країн, включаючи цю країну, за умови, що договір укладається в межах здійснення підприємцем своєї діяльності.

Отже, Регламент «Рим I» більш розширює матеріальну сферу дії та надає роз'яснення таким категоріям споживчих договорів, як пасивні споживачі. Ці нові елементи положення Регламенту «Рим I» взяті за аналогією зі ст. 15 Регламенту «Брюссель I» [5]. Так, згідно з п. (24) преамбули Регламенту «Рим I» щодо договорів за участю споживача колізійна норма повинна забезпечувати можливість зменшення спорів, пов'язаних із порушенням прав спожи-

вачів за укладеними ними договорами купівлі-продажу або договору про надання послуг, які є досить незначними, і враховувати розвиток методів дистанційної торгівлі. Необхідність відповідності з Регламентом «Брюссель I» вимагає, з одного боку, щоб було зроблено відсилання до поняття «діяльність, яка спрямована» як умова застосування правила захисту споживача, а з іншого – щоб це поняття було об'єктом узгодженої інтерпретації Регламенту «Брюссель I», беручи до уваги той факт, що для застосування п. 1(с) ст. 15 Регламенту «Брюссель I» недостатньо, щоб підприємство направляло свою діяльність у країну *domicile* споживача або в декілька країн, включаючи країну *domicile* споживача. Необхідно, щоб договір був укладений в межах саме цієї діяльності. Наприклад, один лише факт доступності веб-сайту не є достатнім для застосування ст. 15 Регламенту «Брюссель I». Необхідно також, щоб цей веб-сайт створював пропозицію до укладення дистанційних договорів та щоб договір був реально укладений на відстані будь-якими засобами. Щодо цього питання мови чи грошової одиниці, яку використовує веб-сайт, не має жодного значення.

Споживачі повинні бути захищені правилами країни їх звичайного місця перебування, від яких не дозволяється відступати шляхом угоди за умови, що договір зі споживачем був укладений в межах підприємницької діяльності, здійснюваної підприємцем у відповідній країні. Аналогічний захист має бути гарантований і в тому випадку, якщо підприємець під час здійснення своєї підприємницької діяльності в країні, де має своє звичайне місце перебування споживач, усіма засобами направляє свою діяльність у цю країну чи в декілька країн, включаючи країну *domicile* споживача, і, виключно, якщо договір укладено в межах цієї діяльності підприємця (п. (25) преамбули Регламенту «Рим I»).

Виходить, що споживач може подавати позов не тільки в суд країни офіційного місця перебування відповідача, а й до суду за місцем свого перебування, при тому, що позови до споживача, навпаки, можуть подаватися виключно до судів країни *domicile* споживача (відповідно до ст. 15 Регламенту «Брюссель I»).

Доцільним було б вказати на те, що в порівнянні із Римською конвенцією 1980 р. Регламент «Рим I» у п. 4 ст. 6 розширив перелік видів договірних конструкцій, які не підпадають під дію положення про договори за участю споживачів. Це положення не охоплює та не застосовується до таких договорів:

– договорів про надання послуг, коли послуги, які надаються споживачу, повинні надаватися виключно в країні, у якій споживач не має свого звичайного місця перебування;

– договорів перевезення, які відрізняються від договорів на організацію туристичних поїздок у контексті Директиви 90/314/ЄЕС Ради про тури на організацію подорожей, відпусток та поїздок від 13 червня 1990 р. [6]. Директива 90/314/ЄЕС застосовується до туристичних поїздок у межах продажів турів або тих, які пропонуються на продаж у межах ЄС. Поняття «тур» у цьому випадку охоплює комплекси туристичних послуг, наданих за раніше узгодженою твердою ціною за умови, що вони надаються протягом не менше 24 годин або включають у себе розміщення на ночівлю. При цьому тур повинен охоплювати два з таких можливих трьох видів послуг: перевезення, розміщення та/або інші туристичні послуги, що не є допоміжними щодо перевезення або розміщення, які складають основну частину туру;

– договорів, які мають своїм предметом речове право на нерухоме майно або оренду нерухомого майна, що відрізняються від договорів таймшеру, предметом яких виступає право користування в окремі періоди часу нерухомим майном у контексті Директиви 94/47/ЄС Європейського парламенту і Ради про застосування захисту прав покупців до деяких аспектів договорів, які належать до купівлі права на користування в окремі періоди часу нерухомим майном від 24 жовтня 1994 р. [7]. Ст. 2 Директиви 94/47/ЄС зазначає, що під такими договорами розуміється будь-який договір або будь-яка група договорів, укладені на строк не менше трьох років, за допомогою яких прямо або побічно за певну узгоджену ціну створюється і виступає об'єктом передачі чи зобов'язання передачі речове право чи будь-яке інше право, що належить до користування одним або декількома видами нерухомого майна на визначений період року, який не може становити менше одного тижня. Сторонами такого договору виступають продавець (фізична або юридична особа), який діє в межах своєї підприємницької діяльності та споживач (фізична особа), який діє з метою, не пов'язаною із підприємницькою діяльністю;

– прав та обов'язків, пов'язаних із фінансовими інструментами, а також до прав та обов'язків, які визначають умови емісії або публічної оферти оборотних цінних паперів і публічних оферт із метою купівлі цих паперів та умови підписки на частки та відшкодування вартості часток у капіталі пайових інвестиційних фондів у тих межах, у яких ці види діяльності не є наданням фінансової послуги;

– договорів, які укладені в контексті системи, передбаченої п. 1(h) ст. 4 Регламенту «Рим I».

Договір страхування. Новелою Регламенту «Рим I» є окреме положення, що регулює договори страхування (чого раніше не було відображено в Римській конвенції 1980 р.). Колізійне регулювання договорів страхування в Римській конвенції 1980 р. було доволі комплексним і поділялося на три умовні категорії [8]:

– договори страхування, які покривають ризики, що мають місце на території країн, які не є державами-членами ЄС, та договори перестрахування, які є предметом колізійного регулювання Римської конвенції 1980 р. (ст. ст. 3, 4 Римської конвенції 1980 р.);

– договори страхування, які покривають ризики, що мають місце на території держав-членів Європейського співтовариства або ЕЕА і укладені зі страховиком держави-члена ЄС, які є предметом колізійного регулювання відповідних директив із питань страхування (ст. 32 Директиви 2002/83/ЄС [9] та ст. ст. 7, 8 Директиви 88/357/ЄЕС [10]);

– договори страхування, які покривають ризики, що мають місце на території держав-членів ЄС і укладені між страховиком країни, що не є державою-членом ЄС, які є предметом колізійного регулювання національних правових систем кожної з держав-членів Європейського Співтовариства окремо.

Пропозиція Європейської комісії 2005 р. відкинула такий підхід до колізійного регулювання договорів страхування, але не зачіпаючи відповідних регулюючих положень у Директивах 2002/83/ЄС та 88/357/ЄЕС [11]. Згідно з Регламентом «Рим I» до договорів перестрахування та договорів страхування, які покривають ризики, що мали місце в третій країні, застосовуються загальні положення згідно зі ст. ст. 3, 4 і навіть ст. 6 Регламенту «Рим I». До договорів страхування, які покривають великі ризики, у залежності від того, де великий ризик мав місце, застосовуються положення ст. 3 Регламенту «Рим I» у контексті

вибору сторонами права, що підлягатиме застосуванню до договору. Якщо ж сторони не обрали право відповідно до ст. 3, тоді право країни звичайного місця перебування страховика буде підлягати застосуванню (ст. 7 із врахуванням ст. 15 Регламенту «Рим I»).

Як і в більшості колізійних прив'язках до договірних конструкцій, Регламент «Рим I» вміщує в собі загальне положення про коректуче застереження *escape clause* щодо договорів страхування. При цьому для визначення категорії «великі ризики» нам слід звернутися до Директиви 73/239/ЄЕС Ради від 27 липня 1973 р. про координацію законодавчих, регламентуючих, адміністративних положень щодо доступу до діяльності з прямого страхування, яке відрізняється від страхування життя, та його здійснення [12] (із подальшими змінами, внесеними Директивою 2005/68/ЄС Європейського парламенту і Ради про внесення змін до Директиви 73/239/ЄЕС [13]). Під великими ризиками в значенні п. 3(d) згаданої Директиви розуміються такі ризики, як збитки залізничним, повітряним, морським та річковим транспортним засобам і відповідальність, яка випливає з їх експлуатації; збиток, завданий перевезеним товарам або багажу; окремі ризики, пов'язані із діяльністю осіб, які займаються підприємницькою або іншою самостійною діяльністю (кредитні ризики, порука), а також деякі інші види ризиків за умови досягнення визначених у Директиві розмірів (показників) у грошовому вираженні: збитки автомобілям, збиток майну в результаті пожежі та інших природних явищ, інший збиток майну, різні грошові втрати (недостатні доходи, втрата прибутків та інше).

Для решти випадків, коли договори страхування покривають усі інші ризики, які мали місце на території держав-членів ЄС (включаючи Королівство Данія), Регламент «Рим I» визначає обмежений перелік колізійних прив'язок, які можуть бути обрані сторонами для вибору права, що підлягатиме застосуванню до їхнього договору страхування. Так, згідно з п. 3 ст. 7 Регламенту «Рим I» сторони можуть обрати право, що підлягатиме застосуванню до їхнього договору страхування відповідно до ст. 3 Регламенту «Рим I», за такими правилами:

- (а) право будь-якої країни, де мав місце ризик на момент укладення договору;
- (b) право країни, де має своє звичайне місце перебування страховальник;
- (c) у разі договору страхування життя – право держави-члена ЄС, громадянином якої є страховальник;
- (d) у разі договору страхування, який покриває ризики, обмежені нещасними випадками, які мали місце в іншій країні ніж в тій, де мав місце ризик, – право держави-члена ЄС, де відбувся нещасний випадок;
- (e) коли страховальник за договором страхування займається комерційною, промисловою діяльністю або діяльністю в межах вільної професії і договір страхування покриває два або більше ризиків, які належать до цієї діяльності та які знаходяться в різних державах-членах ЄС, – право будь-якої з відповідних країн або право країни звичайного місця перебування страховальника.

Стаття 7 Регламенту «Рим I» закріплює також положення про те, що за обставин, передбачених у п. 3(a), п. 3(b), п. 3(e), згадані вище держави-члени ЄС надають більш широку свободу вибору права, що підлягає застосуванню до договору страхування, а отже, сторони можуть скористатися цією свободою. На нашу думку, це положення є абсурдним, адже воно суперечить контексту Регламенту «Рим I» загалом, оскільки воно передбачено виключно для

договорів страхування тоді, як усі інші договори обмежені в застосуванні такої колізійної прив'язки. Однак це правило було взято із зазначених директив стосовно питання страхування.

Щодо питання визначення країни, де має місце ризик, то вона визначається відповідно до п. (d) ст. 2 Директиви 88/357/ЄЕС Ради від 22 червня 1988 р. про координацію законодавчих, регламентуючих, адміністративних положень щодо прямого страхування, яке відрізняється від страхування життя, і про встановлення положень із метою полегшення ефективного здійснення вільного надання послуг. Отже, під державою-членом ЄС, де має місце ризик, розуміється держава-член ЄС, де знаходиться майно (якщо страхування стосується нерухомого майна разом із його внутрішнім вмістом), держава-член реєстрації (якщо страхування стосується транспортних засобів); держава-член, де страховальник уклав договір (якщо договір укладено на термін не більше чотирьох місяців щодо ризиків, які виникають у ході туристичної поїздки); держава-член, де страховальник має своє звичайне місце перебування або (для страховальника-юридичної особи) держава-член, де розташована установа страховальника, до якого належить договір страхування (у всіх інших випадках).

А от у випадку страхування життя країною, де має місце ризик, є та країна зобов'язання, де страховальник має своє звичайне місце перебування або (для страховальника-юридичної особи) місце, де розташована установа страховальника, до якого належить договір страхування (п. 1(g) ст. 1 Директиви 2002/83/ЄС).

Варто зазначити, що для тих країн, де Регламент «Рим I» не застосовується (Королівство Данія, інші країни *EEA*), колізійні прив'язки до договорів страхування, передбачені відповідними Директивами, залишаються в силі [14]. Окрім того, на випадок, коли договір страхування, який не покриває великий ризик, але покриває декілька ризиків, із яких як мінімум один має місце в державі-члені ЄС, а як мінімум один знаходиться в іншій країні, спеціальні положення Регламенту «Рим I» щодо договорів страхування повинні застосовуватися тільки до ризику (ризиків), які мають місце на території держав-членів ЄС (п. (33) преамбули Регламенту «Рим I»).

Індивідуальні трудові договори. Колізійні норми щодо індивідуальних трудових договорів зазнали практично лише редакційних змін із незначними модифікаціями. Регламент «Рим I» надає сторонам можливість вибору права, що застосовуватиметься до їхнього індивідуального трудового договору, а також визначає право, яке підлягатиме застосуванню в разі, якщо сторони не скористаються наданим їм правом, передбаченим ст. 3 Регламенту «Рим I» [15].

Кардинальних змін щодо індивідуальних трудових договорів зазнали лише положення про визначення країни, у якій працівник працює на постійній основі, та країни, у якій працівник виконує тимчасову роботу, при цьому країна, у якій працівник постійно виконує якусь роботу, не вважається зміненою на випадок, якщо працівник тимчасово виконує свою роботу в іншій країні (п. 2 ст. 8 Регламенту «Рим I»). На відміну від Римської конвенції 1980 р., п. (36) Регламенту «Рим I» дає пояснення, виконання якої роботи повинно вважатися тимчасовим: «Щодо індивідуальних трудових договорів виконання роботи в іншій країні має вважатися тимчасовим, коли передбачається, що працівник відновить свою роботу в країні походження після виконання своїх завдань за кордоном. Укладення нового трудового договору з первинним роботодавцем або з роботодавцем,

що входить до складу тієї ж групи підприємств, що і первинний роботодавець, не повинно перешкоджати розгляду працівника як тимчасово виконуючого свою роботу в іншій країні».

Відмінним також є те, що як і Римська конвенція 1980 р., положення ст. 8 Регламенту «Рим I» містить коректуюче застереження *escape clause*, що знаходить свій вияв у положеннях Регламенту «Рим I» до практично всіх видів договорів [16]. Однак таке коректуюче застереження є більш гнучким порівняно з тим, що відображено в п. 3 ст. 4 Регламенту «Рим I»: «Коли з обставин справи виходить, що договір має більш тісний зв'язок з іншою країною, то право цієї країни буде підлягати застосуванню». У цьому застереженні відсутні такі словосполучення, як «у випадку, коли зі всіх обставин справи» та «явно найбільш тісний зв'язок». Зазначені словосполучення були відкинуті з тексту положення щодо індивідуальних трудових договорів для того, щоб судді могли більш гнучко використовувати колізійні прив'язки, оскільки за своєю сутністю індивідуальні трудові договори відрізняються від переліку тих договірних конструкцій, які збережені в ст. ст. 4, 5, 6, 7 Регламенту «Рим I».

Висновки. Регламент «Рим I» передбачив для окремих видів договорів спеціальні положення (договір перевезення, договір за участю споживача, договір страхування та індивідуальні трудові договори) про право, що підлягає застосуванню з врахуванням загальних презумпцій принципу *lex voluntatis* та ст. 4 Регламенту «Рим I». Створено більш жорсткі правила вибору права, яке підлягатиме застосуванню до договору перевезення, споживчих договорів та договорів страхування. Однак щодо індивідуальних трудових договорів залишено гнучке коректуюче застереження, яке суттєво не відрізняється від змісту відповідного положення, що було закріплено в Римській конвенції 1980 р. Щодо договорів дистрибуції, споживчих договорів та договорів страхування визначено перелік тих договірних конструкцій, які не можуть підпадати під регулювання цими спеціальними правилами, тобто здійснено конкретний розподіл, коли до відповідного договору застосовуються спеціальні правила, передбачені ст. ст. 5, 6, 7, а коли застосовуються загальні презумпції, передбачені п. п. 2, 3, 4 ст. 4 Регламенту «Рим I».

Однак усі перераховані в положеннях Регламенту «Рим I» колізійні норми для кожного конкретного виду договору явно породжують складні проблеми кваліфікації, оскільки не всі колізійні норми можна визнати результатом застосування принципу характерного виконання, тому правильна кваліфікація договору може мати принципове значення. Таким чином, під час кваліфікації договорів необхідно насамперед звертати увагу не на ту назву, яку самі сторони договору або учасники міжнародного обороту використали для позначення договору чи його сторін, а на реальний зміст прав та обов'язків сторін договору.

Список використаної літератури

1. Tang. Zh. Law Applicable in the Absence of Choice – The New Article 4 of the Rome I Regulation / Zh. Tang // The Modern Law Review. – Oxford (UK), 2008. – Vol. 71 (5). – P. 780.
2. Convention on the law applicable to contractual obligations opened for signature in Rome on 19 June 1980 (80/934/EEC) //

Official Journal of the European Communities. – L 266 du 9.10.1980. – P. 1–19.

3. Regulation (EC) No 593/2008 of the European Parliament and of the Council of 17 June 2008 on the law applicable to contractual obligations (Rome I) // Official Journal of European Union. – L 177 du 4.7.2008. – P. 6–16.

4. Довгерт А.С. Удосконалення колізійного регулювання та міжнародного цивільного процесу після реформи міжнародного приватного права 2005 року / А.С. Довгерт // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2010. – № 8. – С. 148.

5. Regulation (EC) No 44/2001 of the Council of 22 December 2000 on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters (Brussels I) // Official Journal of European Union. – L 12/1 du 16.1.2001.

6. Council Directive 90/314/EEC of 13 June 1990 on package travel, package holidays and package tours // Official Journal of the European Communities. – L 158 du 23.6.1990. – P. 59–64.

7. Directive 94/47/EC of the European Parliament and the Council of 26 October 1994 on the protection of purchasers in respect of certain aspects of contracts relating to the purchase of the right to use immovable properties on a timeshare basis // Official Journal of the European Communities. – L 280 du 29.10.1994. – P. 83–87.

8. Brömmelmeyer C. Principles of European Insurance Contract Law / C. Brömmelmeyer // European Review of Contract Law. – 2011. – No. 3. – P. 448–449.

9. Directive 2002/83/EC of the European Parliament and of the Council of 5 November 2002 concerning life assurance // Official Journal of the European Communities. – L 345 du 19.12.2002. – P. 1–51.

10. Second Council Directive 88/357/EEC of 22 June 1988 on the coordination of laws, regulations and administrative provisions relating to direct insurance other than life assurance and laying down provisions to facilitate the effective exercise of freedom to provide services and amending Directive 73/239/EEC // Official Journal of the European Communities. – L 172 du 4.7.1988. – P. 1–2.

11. Kramer X. The New European Conflict of Law Rules on Insurance Contracts in Rome I: A Complex Compromise / X. Kramer // The Icfai University Journal of Insurance Law, 2008. – Vol. VI. – No. 4. – P. 24–28.

12. First Council Directive 73/239/EEC of 24 July 1973 on the coordination of laws, regulations and administrative provisions relating to the taking-up and pursuit of the business of direct insurance other than life assurance // Official Journal of the European Communities. – L 228 du 16.8.1973. – P. 3–19.

13. Directive 2005/68/EC of the European Parliament and of the Council of 16 November 2005 on reinsurance and amending Council Directives 73/239/EEC, 92/49/EEC as well as Directives 98/78/EC and 2002/83/EC (Text with EEA relevance) // Official Journal of the European Union. – L 323 du 9.12.2005. – P. 1–50.

14. Merrett L. Choice of law in insurance contract under Rome I Regulation / L. Merret // Journal of Private International Law, 2009. – Vol. 5. – No. 1. – P. 52–55.

15. Sabirau-Perez Marie-Agnès. Changes of the law applicable to an international contract of employment / Marie-Agnès Sabirau-Perez // International Labour Review. – 2000. – Vol. 139. – No. 3. – P. 336–341.

16. Świątkowski Andrzej Marian. Lex loci delegationis as a law “applicable” to regulation of employment relationships of employees employed abroad / Andrzej Marian Świątkowski // Verslo ir teisės aktualijos, 2009. – T. 4. – P. 257.